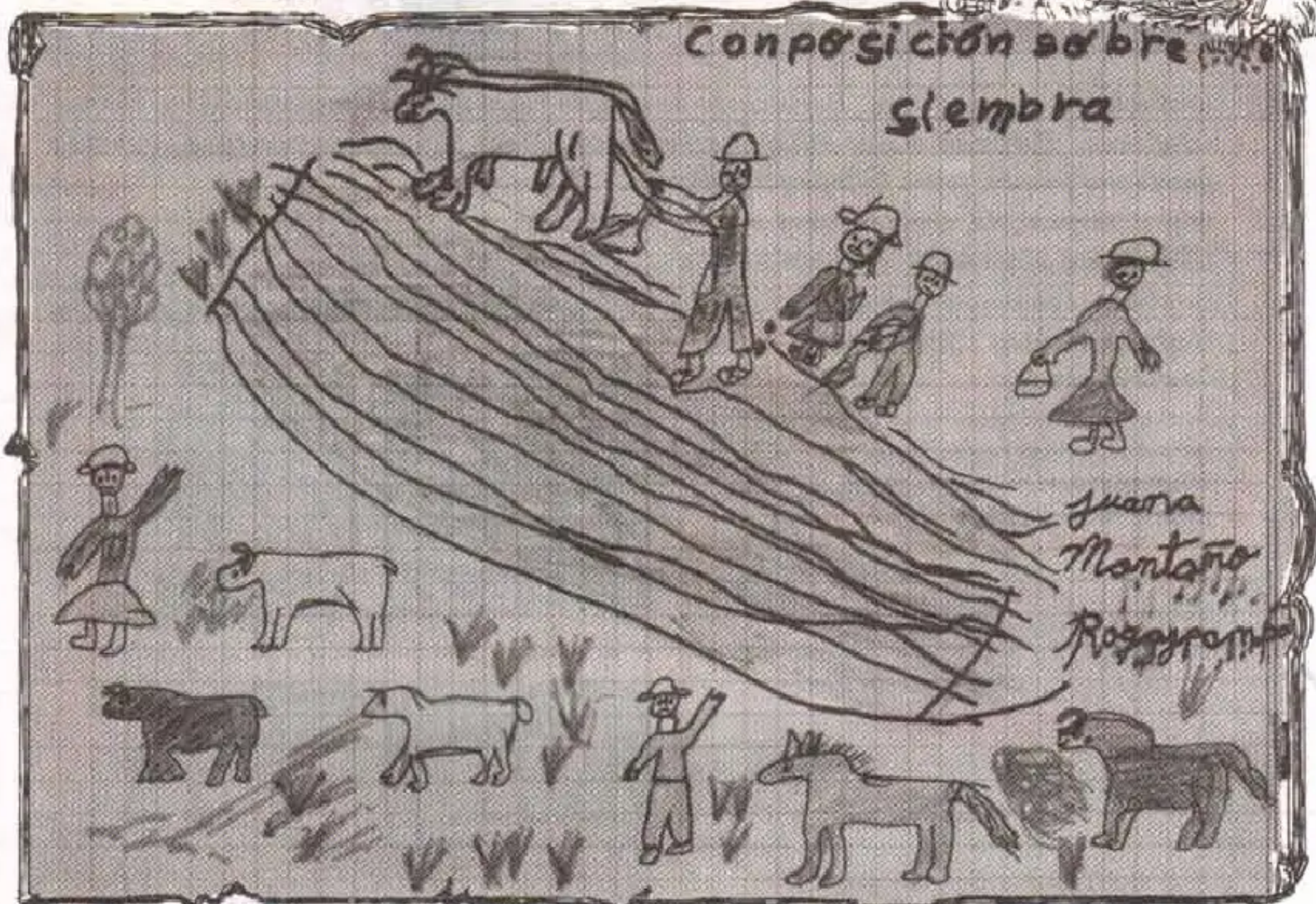

Wawakunap ñawinan

Suplemento educativo
del: Conosur
Ñawpaqman, N° 84

Añaskitun

Chunka pusaqniyuq, N° 18, noviembre de 1999

Juana
Montano
Rosayra

“Juch’uymantapacha chaqra tarpuspa kawsanchik”

Sapa Añaskitupi rikunchik imaynatachus wawakuna, machukuna qhichwapi qillqarimunku. Qhichwaqa mana parlayllapichu, qillqaypipis rikullanchiktaq.

dicembre de 1999

uk 1

Watata kinsa watata sunpinchiyu!

Kay apachiku Añaskitupaq kachkan, tukuy wawakuna apachiyku:

Barbechomanta parlaspa. Barbechota ñawpaqta rayakun, qhipanta volteakun, chanta wisq'akun. Parawan marzo killapi barbechakun, Todos Santospi tarpunapaq. Papataq marzopaq puqun, junio killapaqtaq allakun. Chaymanta trigota tarpunchik, chaytaq iskay watata puqun.

Chaymanta kinsa watata sunpin. Kinsa watamantaqa uktawan papata churallanchiktaq. Anchhaylla kawsayniyuqa.

Julio Arispe Albarracin, 12 años
Mizquepanpamanta, sexto grado
Escuela Raqaypanpa.

¿Imaynatataq qankuna ruwankichikri?
¡Willarimuwayku!

barbechomantayuntauwan

trigo

barbichu

Chantapis Julio Arispe, wawa majinchikqa, julp'a apaykachanata tiqsihimun

¡Qañataq qillqarimuy!

"Yachakurqani arawuta ruwakuyta"

Raqaypanpa, 27 de julio de 1999

Arawu ruway yachakusqaykumanta

Nuqa phichqa watayuq kaspaga, arawuta (aradota) qhawaspa t'ukurqani. Imaynamanta kay arawuta ruwakunman nispa. Tatayqa mana arawuta ruwayta yacharqachu, rantispalla llank'akuq.

Escuelaman riqtiytaq mañawaq kayku arawuta ruwanaykuta, nuqa mana atispaga kuraq ñañakunaywan ruwachikuq kani. Chaytataq, arawu ruwaqtaqa, nuqaqa sumaqta qhawariq kani. Ajinamanta nuqapis juch'uysitusllataraq ruwariyta qallarirqani.

Na chunka phichqa watayuq kasqaymanta, yacharqaniña ima sach'amantachus ruwakusqanta, imawanchus ruwakun chayta. Ima tiempopichus sach'a kutukun chaytaqa. Ñañakunaytaq willariwarqanku: Jachawan mut'uytawanqa chi'akirichinaykipuni tiyan nispa, juq'umanta ruwaqtiykiqa phatanman, nispa. Chaymanta arawuta ruwayta yachakurqani.

Chay yachakusqaytaq tukuy kawsayniypaq waliq. Kunantaq nuqaña wawakunaymanpis yacharichichkani.

Sindicato Tetillamanta **Melecio García**, CEFOApi yachakuq.

Ajinata CEFOAkuna arawu ruwaymanta willariwanchik. Arawuqa llank'anapaq wallq, mana chaywanqa mana tarpuyta atisunmanchu.

¿Qanri ima sach'amantataq arawuta ruwankiri?. ¡Qillqarimuy!

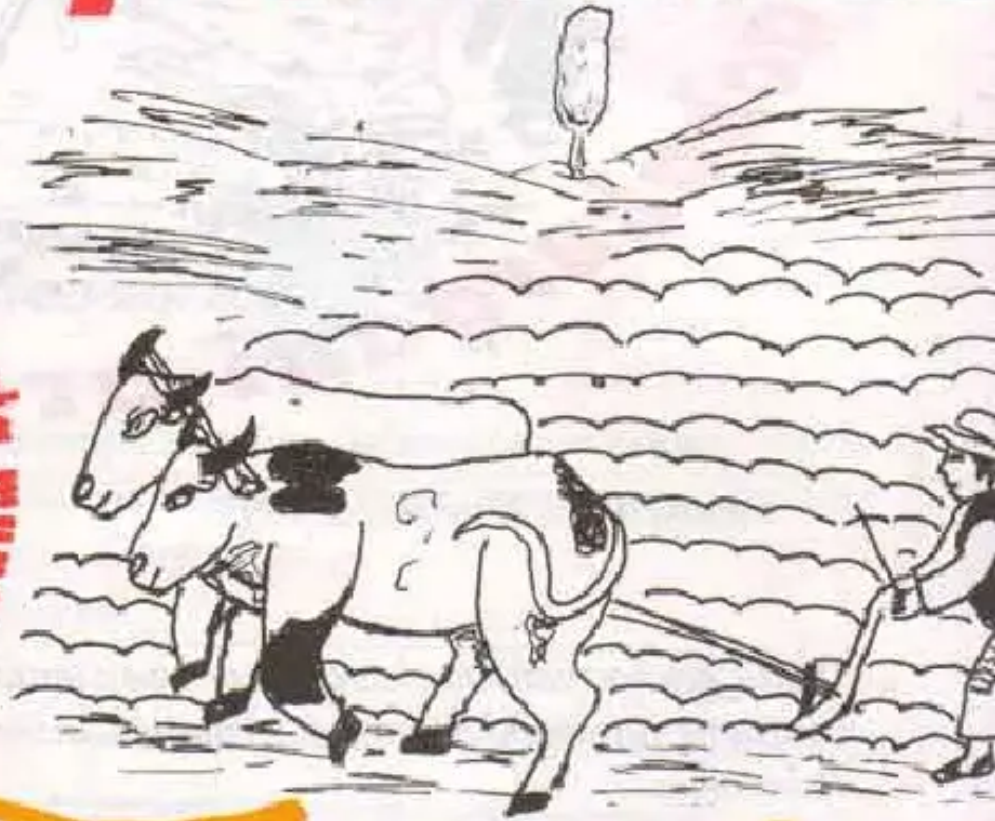

“Tarpunama”

“llank'ayta rikuspa, kikillantataq llank'ayta munayku”

Kay qillqaytaqa
Raqaypanpamanta
wawakuna Añaskituman
chayachimunku.

Tukuy wawakunagta tiyan llank'ayninkuga achka, asta phishga
'wataygmanta pacha yanapayto' gallorinku, tatankuta maman-
kuta, qhari wawakuna, jinallataq warmi wawakuna.

Qhari wawakuna tatankuta barbechopi, rumita wich'uptin, atispa mana atispa,
juch'uymantapacha yanapanku. Warmi wawakunapis juch'uymanta mamankuta
yanapanku. Juch'uymanta pacha wayk'uypi, uywa michinapi, phuchkaypi, awaypi
yanapayku. Tunpawan jatunyaspañaqa sapallaykuña ruwayku.

Qhari wawakuna tatanta llank'ayta rikhuspa, kikillantataq llank'ayta munanku. Imata
ruwaqta rikuspapis kikillantataq ruwayta munanku. Kikillantataq warmi
wawakunapis. Tunpawan jatunyaspaqta yuntawan llank'ayta yachanku. Watayta atispa
mana atispa, kharkatista, kharkatista chinpanku, jinamanta arawuman chinpakunku.
Link'u link'usta, katarista jina, llank'arinku. Jinamanta sumaqta llank'ayta yachanku.

Chaymanta papa, sara, trigo, waqkunata ima tarpunku.
Mana sapitanku tarpuyta atinkuchu. Tatankuwan,
mamankuwan, ñañakunanwan ima tarpunku. Ajinamanta
tarpuyta yachanku. Tukuy ima ruwayta yachanku.

¡Mana sutinta yachanchikchu

Wanuta parlarina

"Tatay yuntawan surk'an, nuqataq waniyani"

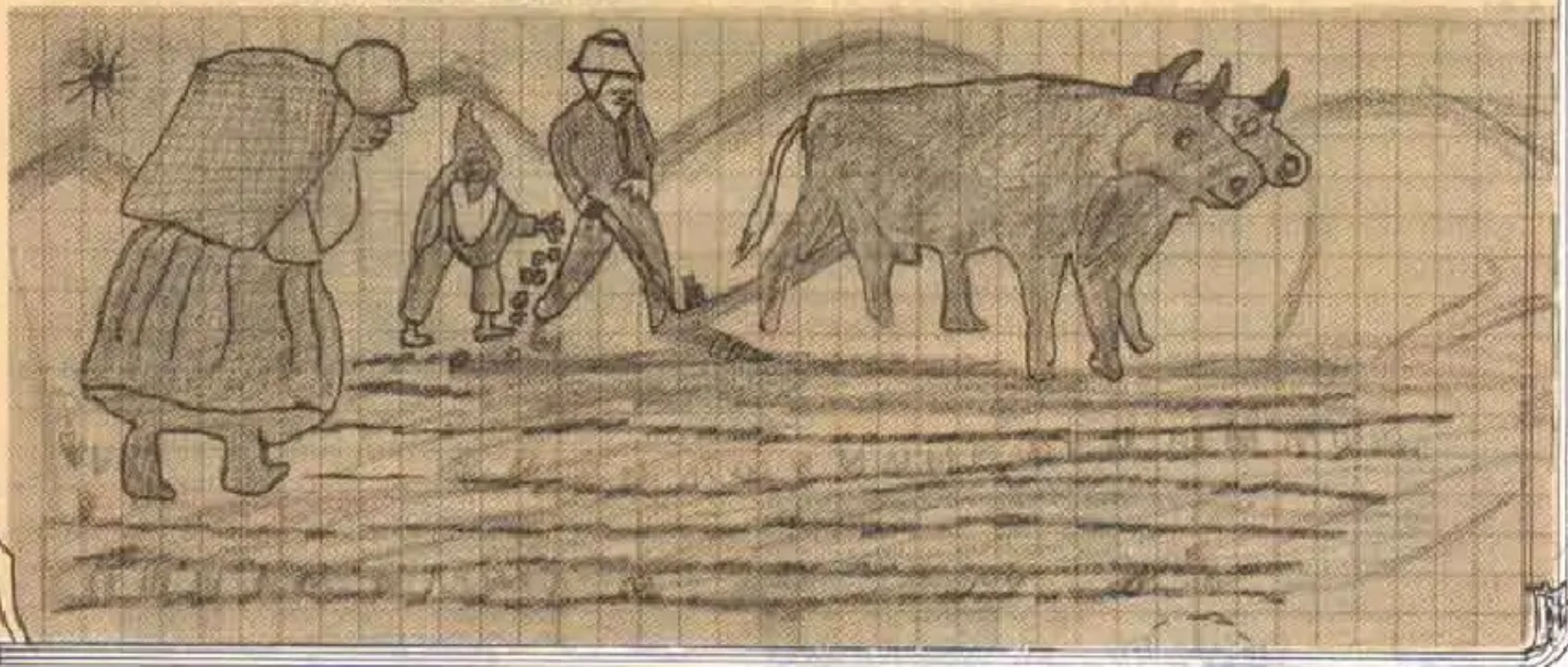
Papata tarpunapaqqa, ñawpaqta barbechotaraq wakichina. chayta marzo killapi llank'anchik. Papa tarpunapaqqa, papa mujuta aqllanchik, jatuchaqta, mana l'unaruwentachu. Chay papa aqllayta tukuspaqa, papataqa jallch'anchik trojaman, chaypiqa sumaqta ñawirimun. Chay ñawimuspataq kusa papa muju tarpunapaqqa.

Tarpuy chayamuptin trojamanta urqhumunchik, trojamanta papa mujuta tarpunapaq apanchik. Papa tarpunaqa octubre killapi tarpukun. Wawakunaqa papa mujuta l'akanku, Qanchis, pusaq watayuqmanta pacha yuntaq qhipanta rinku. Papaq qhipantataq waniwan rinchik.

Wanuta picotawan allanchik, chaymantaqa llanp'utapuni waqtanchik. Chaytataq barbecho ukhuman apanchik. Llank'aytaqa pusaq, jisq'un watayuqmantapacha yachanchik.

Abono quimicotapis rantyku, quintaltapuni, 440.- bolivianoswan rantinchik.

Filemon Córdova Caero

Subcentral Laguna:

"Waka K'illpanamanta"

Nuqa Lagunamanta costumbrata willarisqaykichik. Kay Lagunapiqa kay jina costumbre. Wakasninkuta k'illpata ruwanku. Kay jinata: Primeroga lasuytawan casarachinku, aqhata uyyachinku. kukata siminman churanku, watasqapi t'ikanchanku. Chaymantaraq punchunwan, mantanwan qhataykuspa markanku.

Chayta kay kawsaymanta willarirqaykichik.
Sandra Paniagua

Lasuytawan
Casarachinku

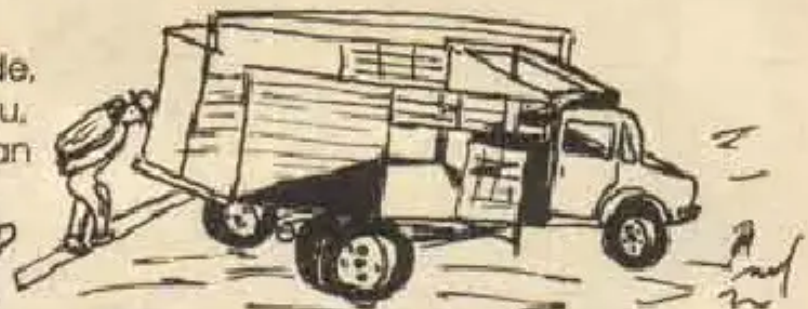
Laguna comunidad maypitaq tarikunri?

Subcentral Lagunaqa. Central Regional Sindical Unica de Campesinos Indígenas Raqaypanpa ukhupi, provincia Mizque, Cochabamba departamentopi tarikun. Subcentral Lagunaqa chunka sindicatuyuaq:

- Laguna Grande, Laguna Chica, Rosas Mayu, Punku Pata, Sach'ayuaq, Yuraq Yaku, Kalamarca Grande, Kalamarca Chica, Yurabamba chantaga Chaqumayu

Laguna comunidadpiqa atañe culturayuaqllataq kayku. Campo llank'aaq runa jinaga yachayniyuq kayku. Jallp'aykuraykutaq uqharikusqaykupuni. Lagunamanta camionpi plaza p'unchaylla chayanchik; Alquile llaqtamanta, martes ch'isliyayta, llusqin. Plazaqa miercoles p'unchay ruwakun.

Laguna Grandepi Núcleo Escolar tiyan, kaytaq seccionalesnin: Kalamarca Grande, Kalamarca Chica, Yuraq Yaku, Rosas Mayu, Sach'ayuaq. Subcentral Molineraq escuelan Núcleo Lagunaq jap'iyninpi kachkan.

Chayllata kay kutipi riqsirinchik.
¿Imatawantaq Lagunamanta yaparimuwaqchik?

¡Qaññataq comunidadniykita, aylluykita riqsirichimuy!

Añaskita

"Chunka p'anqakunata ruwariyku"

Wawakuna kuyupaya chiqamanita "Encuentro de niños lectores y escritores del Añoakitú" nisqapi puriytawan, comunidadmán ahayaytawan, chunka p'anqata qhichwa simipi ruwarimuyku. Nuqayku Etrando Pérez yachaywasimanta kayku, núcleo Saripayamanta, Félix Policarutaq yachachimuyku. Chay chunka p'anqas kunaqta kaykuna sutin:

- ◆ Sarimanta
- ◆ Mikhunamanta
- ◆ Uywakuna
- ◆ Imachamankuna
- ◆ Talyakuna
- ◆ Purimanta
- ◆ Recitachankuna
- ◆ Sach'akunamanta
- ◆ Kuyupaya historia
- ◆ Cuentos -Willaykunás

Ch'illpi saramanta

Ch'illpi sara kusa jank'anapaq, chanta kusa mut'ipaq, chanta pitupaq kusallataq, wasa nanaypaq kusallataq. Molinopi kutana. Chhalanqa wakapaq kusallataq.

Isac Escobar

Kay wawakuna mana qhichwa simipi qillqayta yachaspalla, qhichwapi sumaqta qillqarimunku.

Kunanpaq Sarimanta p'anqamanta urqhuyku.

Ch'uspillo saramanta

Ch'uspillo saraqqa jank'anapaq. Ch'uspillo jak'aqa sumaq mikhunapaq. Ch'uspilluqa jank'akullan. Ch'uspillo sara pitupaq kusallataq. Kutana maranpi.

Herminio

Kuti saramanta

Kuti sara ranqhanapaq waliq. Chanta apipaq kusa. Kusallataq animalman qaranapaq, animalta sumaqta kawsachin.

Ronal Mejía

Khichka saramanta

Nawpaqtaqa iskay killata ch'akichina, chanta pirwanku. Kusallataq mut'ipaq, vendenapaq kusallataq. Chanta nitaq muchhana jinachu, sinchita khichkakun.

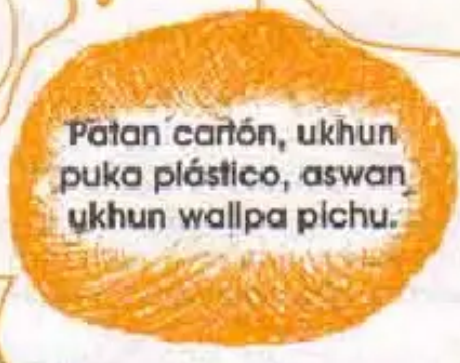
Kay kutipi Kayllata churarimuyku. Qhipan Añoakitukunapi pisimanta pisi churasun. Tukuy p'anqas qhichwa simipi kachkan. ¿Qanpis aparichimuwayku ruwasqaykita?

Kuyupaya, provincia Ayopayamanta, wawakuna p'anqakunata chayachimunku. Chayachimusqankupi kachkan.

Imasmarikuna

Uk jusk'uman yaykun, kinsa jusk'umantaq llusqin.

Patan cartón, ukhun puka plástico, aswan ukhun wallpa pichu.

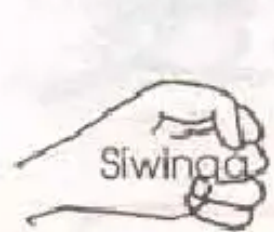
Maman cuchillira, wawan banderero.

Patan infierno, ukhun gloria.

Uk wasisitupi tawa chunka soldados kankuman.

Siwinqa

Tunasa

Chompa

Mani

Fósforo

¡Tariy!

s	t	u	v	w	b
a	t	a	t	a	a
n	r	w	x	n	r
u	y	a	z	u	b
k	a	t	d	b	e
a	m	n	c	o	c
w	a	u	e	d	h
a	m	y	j	f	o
w	a	g	i	u	j

Kay tawa k'uchupi tiyan pusaq parlaykuna tarpuy ukhumanta. Lluq'imanta pañaman, winkusqamanta, patamanta uraman, uramanta pataman ñawirly. Chay ñawisqaykipi tarinki:

- 1) muju, 2) wanu, 3) arado,
- 4) yunta, 5) barbecho, 6) wawakuna,
- 7) tata, 8) mama.

Tukuytawan waq puqllaykunata chayachimuyta atinki.

AÑASKITU #18
 Noviembre 1999
 Publicación bilingüe del
**CENTRO DE COMUNICACION
 Y DESARROLLO ANDINO**
 - CENDA -

Dirección: Av. Tadeo Haenke 2231
Teléfono: 243412 - Fax: (591-4) 281502
Casilla: 3226
E-mail: cenda@pino.cbb.entelnet.bo
 Cochabamba - Bolivia

CENDA

Añaskitu

